

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2024. № 8.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.8.12>

УДК 351.77:349.2

О. В. Чернієнко,

аспірант кафедри державознавства, права та європейської інтеграції,

Національний університет «Одеська політехніка»

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-7916-8406>

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ПРАВ МОРЯКІВ В УКРАЇНІ

O. Chernienko,

Postgraduate student, State Studies, Law and European Integration

Odessa polytechnic national university

INSTITUTIONAL ENSURING THE PUBLIC ADMINISTRATION OF SEAMEN'S RIGHTS IN UKRAINE

У статті актуалізуються питання інституціонального захисту прав моряків, які є складним об'єктом публічного адміністрування, який вимагає врахування та забезпечення різних аспектів правового статусу моряка як професійної особи, яка реалізує свою компетентність не тільки на території держави. Наукові надбання дослідників у сфер дослідження прав моряків надали можливість визначити напрями публічного адміністрування прав моряків.

Проаналізовано та систематизовано основні напрями публічного адміністрування прав моряків (рис. 1), які засвідчили залученість

різнонаправлених за повноваженнями та рівнями суб'єктів публічного адміністрування з метою забезпечення та врахування даних прав.

Визначено, що контроль за дотриманням міжнародних конвенцій та угод українськими судноплавцями та судовласниками відбувається через наступні механізми: правовий, організаційний, міжнародний, громадського контролю, міжнародного арбітражу, які спрямовані на забезпечення Україною дотримання своїх зобов'язань перед міжнародним співтовариством у сфері прав моряків.

The article highlights the issues of institutional protection of seafarers' rights, which are a complex object of public administration that requires consideration and ensuring of various aspects of the legal status of seafarers as professionals who exercise their competence not only within the territory of the state. The scientific achievements of researchers in the field of seafarers' rights have made it possible to determine the directions of public administration of seafarers' rights.

The main directions of public administration of seafarers' rights (Figure 1) have been analyzed and systematized, demonstrating the involvement of various public administration entities with different powers and levels to ensure and consider these rights. The state organizational mechanism for the compliance and protection of seafarers' rights in Ukraine is fundamental to the institutional support of seafarers' rights in Ukraine, upon which the implementation of all the aforementioned mechanisms depends.

It has been determined that control over the compliance with international conventions and agreements by Ukrainian seafarers and shipowners is carried out through the following mechanisms: legal, organizational, international, public control, and international arbitration, aimed at ensuring Ukraine's fulfillment of its obligations to the international community in the field of seafarers' rights.

It should be noted that the institutional support of public administration of seafarers' rights is determined by a complex interconnected system of management and administration entities in the maritime sector. It is substantiated that the public administration of seafarers' rights in Ukraine is shaped under the influence of international treaties and conventions on the protection and safeguarding of seafarers'

rights to which Ukraine has acceded, along with the corresponding mechanisms. At the same time, the analysis and systematization of the entities administering seafarers' rights have demonstrated the need to synchronize the powers and competences in the field of maritime navigation, particularly in the aspect of ensuring seafarers' rights, as well as to develop and establish a comprehensive and unified legal status for seafarers that aligns with international agreements.

Ключові слова: *права моряків, інституціональне забезпечення, міжнародні угоди, суб'єкти публічного адміністрування, контроль.*

Keywords: *seafarers' rights, institutional support, international agreements, public administration entities, control.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Війна в Україні та введення правового режиму воєнного стану визначило зміну та адаптацію засад публічного управління та адміністрування під зазначені виклики, зокрема, щодо у галузі мореплавства (судноплавства) України. До таких викликів слід віднести закриті морські порти, повітряний простір та заборона виїзду чоловіків у віці з 18 до 60 років в зв'язку із введеним режимом воєнного стану.

Одночасно, Україна вважається морською державою, не зважаючи на практично повну відсутність військово-морського і торговельного флоту, її морський статус підтримується виключно за рахунок українських моряків, більшість яких працює під іноземними прапорами. Враховуючи цю особливість, питання визначення статусу цієї категорії осіб є значимим та актуальним для держави, адже ця категорія професіоналів привносить досить вагомий вклад до економіки нашої країни [1]. Разом з тим, ринок праці моряків, який функціонує в Україні обумовлений рядом національних особливостей, серед яких: професійне навчання мореплавці отримують всередині країни, сертифікуються державою, а працевлаштовуються закордоном, разом з тим заробітну плату витрачають в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика оновлення підходів до управління (адміністрування) морською галуззю України часто висвітлюється в наукових монографічних та дисертаційних дослідженнях, а також у фаховій періодиці. Розгляд кризових ситуацій та формування публічно-правових позицій щодо їх вирішення присвячуються статті у спеціалізованих правових та економічних виданнях. Окремі правові аспекти реформування управлінських механізмів у морській галузі України розглядалися у працях таких авторів, як Т. Аверочкіної, М. В. Голікова, А. М. Апаров, І. В. Підпала, С. В. Ківалов, Б. А. Кормич, С. О. Кузнецов, А. О. Панчук, Т. М. Плачкова, В. В. Серафимов та інших. Проте, дотримання та захист прав моряків як складних суб'єктів трудових правовідносин залишаються малодослідженими, що в сучасних умовах викликає недоліки у їх реалізації та захисту.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Дослідження та аналіз сучасної системи інституціонального забезпечення публічного адміністрування прав моряків в Україні, систематизація її складових та їх значення у цій системі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Судноплавна галузь була однією з перших, яка створила та ефективно використовувала відкритий ринок праці. Екіпажі суден традиційно формувалися з моряків з усього світу, і паспорт моряка не знав кордонів. Проте 24 лютого 2022 року визначило нові виклики для України як суверенної морської держави. Через агресію РФ інфраструктура України зазнала серйозних втрат, і лише через блокаду портів, за оцінками експертів, українська економіка втрачає понад 170 млн доларів щодня. Через морські порти Україна експортувала понад 70% усіх вантажів на загальну суму понад 47 млрд доларів [1]. У той же час, близько 40-50% українських моряків залишилися безробітними через війну. Беручи до уваги, що ринок є висококонкурентним, і багато компаній вже замінили екіпажі українських моряків менш кваліфікованими працівниками з країн Азії та Африки, не чекаючи на відкриття кордонів для українських моряків.

Останнім часом питання реформування управлінських концепцій, що використовуються у морській галузі України, виявляє стабільну тенденцію до зростання актуальності. Це зумовлено реформуванням Державної служби морського і внутрішнього водного транспорту та судноплавства України та необхідністю розробки й реалізації ефективної державної морської політики. Оновлені програмні документи галузі, а саме Морська доктрина України на період до 2035 року та Стратегія розвитку морських портів України на період до 2038 року, визначили напрями реформування і механізми відродження та розвитку галузі. Однак, практика їх впровадження не є настільки прогресивною і здебільшого орієнтується на найбільш резонансні події та рішення, зокрема Covid-19 та війна, які визначили нові умови їх реалізації.

Дослідники, сферою наукових інтересів яких є міжнародне морське право та права моряків (Голікова М.В., Апаров А.М., Підпала І.В.) [2,3,4]:

- наголошують на важливості дотримання міжнародних стандартів і конвенцій, таких як Конвенція про працю в морському судноплавстві (MLC 2006), яка встановлює мінімальні умови праці для моряків, включаючи умови найму, праці, відпочинку, харчування, медичного обслуговування та захисту прав моряків;

- акцентують увагу на необхідності забезпечення правового захисту моряків у разі порушення їхніх прав. Це включає доступ до правосуддя, можливість звертатися до суду та інших інституцій для захисту своїх прав;

- підкреслюють важливість соціального забезпечення моряків, включаючи пенсійне забезпечення, страхування здоров'я, компенсації у разі травм або смертельних випадків на борту судна;

- фокусують увагу на питаннях пов'язаних з умовами праці на суднах, зокрема тривалість робочого часу, перерви, умови проживання, харчування та гігієни. Він вказує на необхідність постійного моніторингу та поліпшення цих умов для забезпечення гідного рівня життя моряків;

- визначають важливість підготовки та освіти моряків, що є важливим аспектом для забезпечення безпеки на морі та високих професійних стандартів.

Отже, права моряків є складним об'єктом публічного адміністрування, який вимагає врахування та забезпечення різних аспектів правового статусу моряка як професійної особи, яка реалізує свою компетентність не тільки на території держави.

Відповідно, публічне адміністрування прав моряків охоплює різні аспекти законодавства, політики та практики, спрямовані на захист та забезпечення прав та інтересів моряків (рис.1), метою якого є забезпечення адекватного рівня захисту та підтримки для працівників, які працюють на морі.

Міжнародні конвенції та угоди	Багато країн підписали міжнародні конвенції та угоди, спрямовані на захист прав моряків. Наприклад, Міжнародна організація праці (МОП) прийняла Конвенцію про працю на морі (MLC), яка містить мінімальні стандарти щодо умов праці та життя моряків.
Національне законодавство	Кожна країна має свої внутрішні закони, що стосуються моряків. Ці закони можуть включати положення про умови праці на судах, соціальний захист, стандарти безпеки та здоров'я, процедури виплати заробітної плати та багато іншого.
Регулювання міжнародних організацій	Організації, такі як Міжнародна морська організація (ММО), регулюють міжнародний морський транспорт і розробляють стандарти та правила, спрямовані на забезпечення безпеки та захисту моряків.
Соціальний захист	Деякі країни надають різні види соціального захисту моряків, такі як медичне страхування, пенсійні виплати та інші пільги.
Доступ до правосуддя	Важливо, щоб моряки мали доступ до правосуддя в разі порушення їхніх прав. Це може включати доступ до міжнародних арбітражних судів або національних судів.
Освіта та навчання	Деякі програми або ініціативи спрямовані на підвищення рівня освіти та навичок моряків, щоб забезпечити їхню успішну кар'єру та безпеку на роботі.

Рис. 1 Основні напрями публічного адміністрування прав моряків

Джерело: розроблено автором на основі власних досліджень

Ключовими інструментами для забезпечення прав і безпеки моряків на міжнародному рівні займають міжнародні конвенції та угоди, спрямовані на захист прав моряків та покращення умов їхньої праці (таблиця 1).

Таблиця 1. Основоположні міжнародні конвенції та угоди в сфері захисту прав моряків

Міжнародна конвенція про працю в морському судноплаванні, 1976 р. (MLC, 1976)	Прийнята Міжнародною організацією праці (МОП), ця конвенція встановлює стандарти робочих умов та соціального захисту моряків. Вона регулює мінімальні вимоги щодо працевлаштування, житла, харчування, медичного обслуговування та інших аспектів умов праці та життя на торговельних судах.
Міжнародна конвенція про стандарти професійної підготовки, дипломування та несення вахти моряками (STCW), 1978 р.	Прийнята Міжнародною морською організацією (ММО), ця конвенція встановлює мінімальні стандарти професійної підготовки та кваліфікації для моряків, а також вимоги до режиму несення вахти.
Міжнародна конвенція про підводні роботи, 1979 р.	Прийнята ММО, ця конвенція встановлює мінімальні стандарти безпеки та здоров'я для моряків, які виконують роботи на підводних апаратах.
Міжнародна конвенція про безпеку людського життя на морі (SOLAS), 1974 р.	Конвенція регулює безпеку судноплавства та містить положення щодо розслідування морських інцидентів, які можуть вплинути на права та безпеку моряків.
Міжнародна конвенція про пошук і порятунк на морі (SAR), 1979 р.	Конвенція встановлює міжнародні стандарти для організації та координації пошуково-рятувальних операцій на морі, що можуть стосуватися моряків у випадках аварій або інших надзвичайних ситуацій.

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

Разом з тим, Україна, як член Міжнародної організації праці (МОП) та Міжнародної морської організації (ММО), зобов'язана дотримуватися міжнародних конвенцій та угод про права моряків, які вони приймають [5,6]. Контроль за дотриманням цих конвенцій та угод українськими судноплавцями та судовласниками відбувається через наступні механізми:

- правовий, який через прийняття законів, постанов та нормативних актів, впроваджує положення міжнародних конвенцій у національне законодавство. Ці закони встановлюють вимоги до умов праці на судах, соціального захисту моряків, професійної підготовки та безпеки на морі;
- організаційний, який через спеціалізовані державні органи, такі як Державна служба морського і внутрішнього водного транспорту та

судноплавства України, відповідає за контроль за дотриманням міжнародних стандартів та норм на судах, які зареєстровані в Україні, а також за умовами праці моряків;

- міжнародний, який за допомогою міжнародних організацій, таких як МОП [7] та ММО, проводить інспекції та оцінює дотримання Україною міжнародних стандартів у сфері морського транспорту;

- громадського контролю, який через громадські організації та профспілки надає можливість відстоювати права моряків та вимагати дотримання міжнародних стандартів у сфері морського транспорту через публічні заходи, судові справи та інші механізми;

- міжнародного арбітражу, який передбачає в разі порушення міжнародних конвенцій та угод звертатися до міжнародних судів або арбітражних органів для вирішення спорів та скарг [8].

Ці механізми спрямовані на забезпечення Україною дотримання своїх зобов'язань перед міжнародним співтовариством у сфері прав моряків.

На наш погляд, державний організаційний механізм дотримання та захисту прав моряків Україна є основоположним у інституціональному забезпеченні прав моряків в Україні від якого залежить реалізація усіх вищеперелічених механізмів. На сьогодні, цей механізм формує:

- Державна служба морського і внутрішнього водного транспорту та судноплавства України забезпечує безпеку мореплавства та захисту морського середовища. Також відповідає за контроль за дотриманням норм праці на судах, реєстрацію суден та видачу дозволів на їхню експлуатацію.

- Міністерство інфраструктури України відповідає за формування державної політики у сфері транспорту, включаючи морський транспорт. Воно має у своїй компетенції регулювання умов праці на судах, забезпечення безпеки мореплавства та інфраструктурних питань.

- Міністерство соціальної політики України відповідає за соціальний захист населення, включаючи моряків. Воно надає підтримку у вирішенні соціальних питань моряків, включаючи пенсійні та медичні послуги.

- Міністерство юстиції України відповідає за забезпечення правової бази та реалізацію законодавства в Україні. Воно може брати участь у вирішенні правових питань, що стосуються морських справ та прав моряків.

- Міністерство закордонних справ України відповідає за захист інтересів України на міжнародній арені. Воно може брати участь у вирішенні міжнародних питань, що стосуються морських прав моряків.

Ці державні органи спільно відіграють важливу роль у захисті прав та інтересів моряків в Україні, а також у забезпеченні дотримання міжнародних стандартів у цій сфері.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Підсумовуючи, необхідно зауважити, що інституціональне забезпечення публічного адміністрування прав моряків визначається складною взаємопов'язаною системою суб'єктів управління та адміністрування морською галуззю. Обґрунтовано, що публічне адміністрування прав моряків в Україні формується під впливом міжнародних договорів та конвенцій з питань забезпечення та захисту прав моряків до яких приєдналася Україна та відповідних механізмів. Разом з тим, аналіз та систематизація суб'єктів адміністрування прав моряків, засвідчила необхідність синхронізації повноважень та компетенцій у сфері мореплавства, зокрема в аспекті забезпечення прав моряків, а також розробки та закріплення цілісного та уніфікованого правового статусу моряка, який відповідає міжнародним угодам.

З врахуванням вищенаведеного, науковий інтерес подальших досліджень становить проблематика напрацювання новітніх аспектів щодо стандартів праці моряків в сучасних умовах.

Література

1. Україна втрачає 170 млн доларів щодня через блокаду портів. Rail.insider. URL: <https://www.railinsider.com.ua/shhodnya-ukrayina-vtrachaye-170-mln-dolariv-cherez-zablokovani-porty/> (дата звернення: 05.07.2024).

2. Голікова М. В. Роль та функції державних органів України щодо захисту прав моряків. *Правова держава*. 2014. № 17. С. 97–101. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prav_2014_17_20 (дата звернення: 05.07.2024).
3. Підпала І. В. Соціально-правове забезпечення моряків. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. № 6(1). С. 92–99. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvppp_2020_6\(1\)_19](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvppp_2020_6(1)_19) (дата звернення: 05.07.2024).
4. Підпала І. В. МОП – найбільший регулятор трудових відносин моряків. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. № 6. С. 56–61. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pjuv_2020_6_14 (дата звернення: 05.07.2024).
5. Онищенко О. Загальні тенденції нормативно-правового регулювання системи та механізму реалізації і захисту прав моряків (в площині питання ратифікації Україною Конвенції МОП 2006 року про працю у морському судноплаванні: теоретико-правові аспекти). *Юридичний журнал*. 2014. URL: <http://www.lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv> (дата звернення: 05.07.2024).
6. Конвенція Міжнародної організації праці 2006 року про працю в морському судноплаванні: Конвенція Міжнар. орг. пр. від 23.02.2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_519#Text (дата звернення: 05.07.2024).
7. Тішко Д. А. Міжнародно-правові стандарти регулювання праці моряків. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. № 4. С. 52–57. (дата звернення: 05.07.2024).

References

1. Rail.insider (2023), “Ukraine loses 170 million dollars every day due to the blockade of ports”, available at: <https://www.railinsider.com.ua/shhodnya-ukrayina-vtrachaye-170-mln-dolariv-cherez-zablokovani-porty/> (Accessed 05 July 2024).
2. Holikova, M.V. (2014), “The role and functions of the state bodies of Ukraine regarding the protection of seafarers' rights”, *Pravova derzhava*, vol. 17, pp.

97-101, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prav_2014_17_20 (Accessed 05 July 2024).

3. Aparov, A.M. and Yelieazarov, O.P. (2013), “The issue of protecting the rights of Ukrainian seafarers”, *Vodnyj transport*, vol. 2, pp. 159-163, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vodt_2013_2_31 (Accessed 05 July 2024).

4. Pidpala, I.V. (2020), “Social and legal provision of seafarers”, *Naukovyj visnyk publichnoho ta pryvatnoho prava*, vol. 6 (1), pp. 92-99, available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvppp_2020_6\(1\)__19](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvppp_2020_6(1)__19) (Accessed 05 July 2024).

5. Pidpala, I.V. (2020), “The ILO is the largest regulator of seafarers' labor relations”, *Prykarpats'kyj iurydychnyj visnyk*, vol. 6, pp. 56-61, available at: , available at: (Accessed 05 July 2024).

6. Onyschenko, O. (2014), “General trends of the regulatory and legal regulation of the system and mechanism for the implementation and protection of seafarers' rights (in the area of the ratification by Ukraine of the 2006 ILO Convention on labor in maritime shipping: theoretical and legal aspects)”, available at: <http://www.lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv> (Accessed 05 July 2024).

7. ILO (2006), “ILO Convention on Labor in Maritime Shipping”, available at: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/993_519 (Accessed 05 July 2024).

8. Tishko, D.A. (2011), “International legal standards for regulation of seamen's work”, *Aktual'ni probl. derzhavy i prava*, vol. 4, pp. 52-57.

Стаття надійшла до редакції 16.07.2024 р.